

PAOLA MASSA, *La „fabbrica” dei velluti genovesi da Genova a Zoagli. In Appendice il testo inedito dei Capitoli dell'Arte de'tessitori da veludo, Zoagli 1981, ss. 221, ryc. 33, w tym barwnych 12.*

Autorka opracowała jedwabnictwo Genui, niezależnie od badań J. Heersa¹, w szerszym zasięgu chronologicznym i geograficznym. Osobliwością jest przy tym, że autorzy, pracujący na tym samym materiale archiwalnym w tym samym okresie czasu, nie uwzględniają wzajemnie wyników swych badań. Świadczy to o ogromnym rozproszeniu wysiłków badawczych i zbyt małych kontaktach pomiędzy specjalistami z sąsiednich krajów, zajętych tą samą niemal tematyką traktowaną z innych nieco punktów widzenia. P. Massa pierwszą swą książkę o jedwabnictwie Genui w XV i XVI w. opublikowała w 1970 r., a więc w okresie zbliżonym do dat ukazania się trzech rozpraw J. Heersa o gospodarce Genui, uwzględniających szeroko produkcję włókienniczą tego miasta. Praca P. Massa oparta została na obfitym materiale źródłowym. Ukazuje ona początki i rozwój cechu producentów tkanin jedwabnych (statut potwierdzony w 1432 r.). Niewielki rozdział dotyczy samego wyrobu tkanin. Znacznie więcej uwagi autorka poświęca organizacji produkcji w poszczególnych cechach, następnie zaś ograniczeniu ich działalności wytwórczej w XVI w.²

W najnowszej książce P. Massa ukazuje rozwój manufakturowej produkcji aksamitu w Genui i jej regionie. Przedstawia nakładczą produkcję tkanin i przędzy jedwabnej, stosunki kupców i uzależnionych od nich zubożałych rzemieślników. System cechowy ulegał dalszemu rozkładowi w XVII i XVIII w. Asortyment produkcji tkanin jedwabnych także zmniejszył się. Spadła liczba czynnych w Genui krosien jedwabniczych z 10 000 w latach 1550—1565 do 2 564 w 1675 r. z tym, że część z nich pracowała już pod miastem. Autorka przedstawia interesujące zjawisko przemieszczania się genueńskich aksamitników do małych miejscowości na wybrzeżu Morza Liguryjskiego, aż po La Spezia. Niektóre z tych miejscowości, jak Zoagli koło Rapallo, rozwinęły się jako miasta dzięki produkcji jedwabniczej. P. Massa przeliczyła liczbę czynnych krosien jedwabniczych w samej Genui i na wschodnim wybrzeżu w drugiej połowie XVII i w XVIII w. W Genui liczba krosien ulegała stałym wahaniom, dochodząc co najwyżej do 5 250 krosien w 1772 r. Natomiast produkcja na całym wybrzeżu rosła i po kryzysie z przełomu XVIII i XIX w. jedwabnictwo w Zoagli odgrywało znaczną rolę miastotwórczą także w XIX w.

Przedstawione przez autorkę na przykładzie Genui zjawisko upadku gospodarczego było wielokrotnie omawiane w odniesieniu do całych Włoch.

¹ J. Heers, *Gênes au XVe siècle. Activité économique et problèmes sociaux*, Paris 1961; tenże, *Gênes au XVe siècle. Civilisation méditerranéenne, grand capitalisme et capitalisme populaire*, Paris 1971; tenże, *La mode et les marchés des draps de laine: Gênes et la Montagne à la fin du moyen âge*, „Annales, ESC”, t. 26, nr 5, 1971, s. 1093—1117.

² P. Massa, *L'arte genovese della meta nella normativa del XV e del XVI secolo*, Genova 1970.

Na podstawie nowych wyników badań archiwalnych widać, że produkcja jedwabnicza przemieszczała się do innych miejscowości, istniały stałe wędrowki wykwalifikowanych rzemieślników zależne od zmiennej koniunktury gospodarczej w różnych regionach północnych i środkowych Włoch. Rezultaty badań J. Goodmana nad Florencją i S. Ciriaco no nad uzależnieniem jedwabnictwa francuskiego XVII i XVIII w. od włoskiej przędzy ukazują nowe aspekty kryzysu włoskiego jedwabnictwa XVII w.³

W tej sytuacji wyniki badań P. Massy i także wspomniane na wstępie prace J. Heersa mają duże znaczenie nie tylko dla historii jedwabnictwa genueńskiego, lecz także całych Włoch. Badacz francuski zajmuje się przy tym zarówno problemami gospodarczymi jak też techniką i asortymentem produkcji wiodących rzemiosł, a więc głównie włókiennictwa.

I. Turnau

---

³ S. Ciriaco no, *Silk manufacturing in France and Italy in the XVIIth Century. Two Models compared*. „The Journal of European Economic History”, t. 10, 1981, nr 1, s. 67—199; J. Goodman, *Financing Pre-modern European Industry: an Example from Florence 1580—1600*, tamże, nr 2, s. 415—435.